

СТАНОВИЩЕ

относно

**дисертационен труд за придобиване на образователна и
научна степен „доктор по психология”**

**Професионално направление „Психология”
(Педагогическа и възрастова психология)**

на тема:

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПОДХОДИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО НА ДЕЦА СЪС
ЗАТРУДНЕНИЯ В КОМУНИКАЦИИТЕ
(АУТИСТИЧЕН СПЕКТЪР)**

Автор: Мартин Светославов Джуров

Темата на дисертационния труд е много актуална и все още недостатъчно разработена у нас. Основен предмет на анализ и изследване са специфични подходи при обучението на деца със значими проблеми в ранното си психологическо развитие.

Теоретичният анализ, както на терапевтичните техники, така и на формите и същността на аутистичния спектър е задълбочен и коректно представя съвременните изследвания на проблемите в когнитивното и социално развитие на деца с диагноза аутизъм. Реален принос за теорията и практиката е сравнителният анализ на проблемите в диагностиката на аутистичните деца и методите за работа с тях.

Проблемът за детския аутизъм се разработва у нас интензивно едва през последните 10 години, докато в световен мащаб още през втората половина на 20 век са публикувани мащабни изследвания на деца с дефицити в социалните интеракции, комуникациите и въображението, обобщени като „аутистичен спектър”. Установено е едно лавинообразно нарастване на броя на децата с прояви от аутистичния спектър – днес те са 1/160 деца в сравнение с 15/10 000 през 1979 година. Числата говорят красноречиво за размерите на това своеобразно бедствие, за което, макар да е потвърден органичния му произход, не е установен причинителят му, не е позната етиологията на заболяването и няма данни за успешно лечение.

Деца и вече пораснали индивиди с реални, болезнени трудности са обект на психологическо изучаване, изследване и индивидуална работа в създадения първи социално-психологически Център със седалище гр. Варна. В професионалната си дейност в тази сфера г-н Джуров организира и провежда изследвания с цел изграждане на психологически профил на деца от аутистичния спектър. На базата на богат диагностичен материал за индивидуални когнитивни и

комуникативни дефицити той установява ограничените им възможности за обучение и адаптация в училищната среда.

Принос на докторанта е не само представянето на съвременните концепции за разнообразните форми на аутистичния спектър. Ценност в представения труд е обобщеният опит на автора в процеса на диагностика и прилагането на различни подходи за въздействие на деца с проблеми в комуникирането, със странности в поведението и социалните интеракции. Емпиричното изследване е проведено при 37 деца от начална училищна възраст, във възрастовия диапазон от 6 до 11 години, които са посещавали социално-психологическия център към НПО „Аугуст Мозер” във Варна със заявка от родителите им за психологическа подкрепа. Тези деца проявяват симптоми, сходни с тези от аутистичния спектър и са диагностирани с „Тест за аутистичен спектър в детството (CAST)”. Получените с теста резултати потвърждават тезата, че децата, включени в извадката са с изявена симптоматика от аутистичния спектър. Изходна точка е, че възможностите за обучение на такива деца в голяма степен зависи от индивидуалните им комуникативни способности. Авторът се насочва към открояване на личностните и социалните предиктори за формиране на оптимално равнище на комуникативно функциониране.

В емпиричното изследване прецизно са представени независимите и зависимите променливи, и средовите фактори. Аргументирано е развита тезата за избор на метода „Работа по отделен случай”, като най-точно съответстващ на целта и за проверка на издигнатите хипотези. Приложен е и „Тест за аутичен спектър в детство (CAST)” за оценка на степента на социално и комуникативно развитие на деца в начална училищна възраст, за диагностика на психологическите различия в когнитивното и лингвистично развитие на изследваните деца. Сравнителният анализ на данните от деца, включени в експерименталната група, със симптоматика, характерна за аутистичния спектър с данни, получени от техни връстници с нормално развитие (контролна група) води до валидизация на българската адаптация на теста, с което тестът се представя като надежден, точен инструмент за диагностика на деца с проблемно психологическо развитие.

Анализирани са прецизно данни от метода „Работа по отделен случай”, чийто избор е продиктуван от същността на самата стратегия на провежданото изследване. Качественият анализ и интерпретация на описаните отделни случаи свидетелстват за постигнатия професионализъм и емоционална съпричастност на провеждащите

изследването и прилагането на терапевтични техники, което е наложително при работа в тази сфера. Всичко това повишава степента на обективност, достоверност на постигнатите резултати, а оттук и до потвърждаване на издигнатите хипотези и постигане на целта на емпиричното изследване.

Доказана е по безспорен начин практическата рефлексия на влиянието на психологическите подходи на педагогическо въздействие при деца от аутистичния спектър за оптимизиране на тяхното адаптиране, социализиране и цялостно психологическо развитие.

Обобщено може да резюмираме следното:

1. Дисертационното изследване е по един много актуален и недостатъчно разработен у нас проблем – ефективни и целесъобразни психологически подходи при обучение на деца със симптоматика от аутистичния спектър. Като се има предвид и честотата на случаите с диагноза „детски аутизъм”, с разработване на темата авторът има принос в областта на съществуващите знания по проблема.
2. Емпиричното изследване е проведено от докторанта с адаптирана от него към български условия методика за ранна диагностика на деца с аутистична симптоматика. Прецизирани са психометричните показатели на „Тест за аутистичен спектър в детство”, което дава основание той да бъде представен като надеждно средство за диференцирана оценка на деца в риск, което също е принос на автора.
3. Убедително е акцентирано върху ранната диагностика и своевременното предприемане на адекватни мерки за интеграция на децата, обект на дисертационния труд към училищната и общо към социалната среда. Подчертана е необходимостта от индивидуална мултидисциплинарна работа с деца, проявяващи характеристики от аутичния спектър.
4. Детайлизирани са подходите за психологическа интервенция и е защитен целесъобразен модел за индивидуални обучителни програми и индивидуална работа с аутистични деца.

В порядъка на критични бележки бих акцентирала върху необходимостта от по-разгърната защита на тезата за включване на синдрома „хиперактивност и дефицит на вниманието” в аутистичния

спектър – теза, която се оспорва от множество автори, работещи в тази област.

Към докторанта бих отправила следните препоръки:

1. Да се представят като практическо ръководство методите за изследване, диагностика и работа при деца с проблеми в психическото развитие.
2. Авторът да обобщи описаните случаи и опита си от ефективното повлияване чрез различни психологически подходи при обучението на деца с проблеми в комуникациите и адаптацията в научна студия.

В заключение:

**Предложеният за защита дисертационен труд напълно удовлетворява критериите и изискванията за получаване на образователната и научна степен „доктор по психология”,
Професионално направление „Психология” (Педагогическа и възрастова психология)**

Предлагам на уважаемите членове на научното жури да гласуват за присъждане на г-н Мартин Джуров на научната степен „доктор” по научно направление „Психология”

Съставил СТАНОВИЩЕТО доцент д-р Надежда Василева
Стаменова

06.06.2011 г.
гр. Варна

доцент д-р Надежда Стаменова
